МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бізнес - адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Кваліфікаційна робота
бакалавра

на тему: «Управління прибутками промислового підприємства ПАТ «Запоріжсталь» в умовах воєнного часу»

Виконав : студент 4 курсу, групи 6.0730-зед-
спеціальності 073 менеджмент освітньої програми
Менеджмент міжнародного бізнесу
Грицаєнко Г.Л.
Керівник : ст.викл. кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
к.пед.наук, доцент
Верітова О.С.
Рецензент : завідувач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
доктор наук з державного управління, професор
Бікулов Д. Т.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту
Кафедра бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Спеціальність 073 Менеджмент
Освітня програма Менеджмент міжнародного бізнесу

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
Д.Т. Бікулов
«____» _____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Грицаєнко Ганна Леонидівна

1. Тема роботи «Управління прибутками промислового підприємства ПАТ «Запоріжсталь» в умовах воєнного часу»
керівник роботи: Верітова О.С., ст.викл. кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, канд.пед.наук

затверджені наказом ЗНУ від 27.12.2023 року № 2227-с

2. Строк подання студентом роботи 25.05.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи навчальні посібники, монографії, періодичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні матеріали, фінансова звітність підприємства, інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ПРИБУТКАМИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _
4 таблиць
5 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Верітова О.С.		
2	Верітова О.С.		

7. Дата видачі завдання 01.10.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи у наукового керівника.	01.10.2023	
2.	Затвердження змісту роботи.	02.10.2023	
3.	Огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи.	03.10.23-13.11.23	
4.	Розробка чернетки І розділу кваліфікаційної роботи.	14.11.23-23.12.23	
5.	Написання І розділу кваліфікаційної роботи.	24.12.23-31.01.24	
6.	Збір розрахунково-аналітичного матеріалу за темою.	01.02.24-21.02.24	
7.	Розробка чернетки ІІ розділу кваліфікаційної роботи.	22.02.24-20.03.24	
8.	Написання ІІ розділу кваліфікаційної роботи.	21.03.24-29.04.24	
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи згідно вимог.	30.04.24-08.05.24	
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	09.05.2024	
11.	Проходження нормоконтролю.	10.05.24-20.05.24	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	25.05.2024	
13.	Захист кваліфікаційної роботи.	травень 2024	

Студент _____ Г.Л. Грицаєнко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.С. Верітова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ Т. М. Магомедова
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційної роботи бакалавра «Управління прибутками промислового підприємства ПАТ «Запоріжсталь» в умовах воєнного часу»: 43 с., 8 рис., 6 табл., 18 джерел.

Актуальність теми управління прибутками промислового підприємства полягає у необхідності розробки та впровадження ефективності системи управління прибутками, яка функціонує на промисловому підприємстві, збалансовуючи його фінансові потоки від прибутків для підтримки умовно-змінних витрат. Для даного підприємства – ПАТ «Запоріжсталь», що є об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі специфікою є широкий діапазон джерел прибутку, яка забезпечена експортом та значна різноманітність видів товару, великим обсягом продаж та відповідним обсягом внутрішнього ринку.

Мета роботи – проаналізувати прибутки та запропонувати ефективне рішення проблеми розподілу прибутку від операційної діяльності.

Для досягнення поставленої мети було поставлено та виконано низку науково-дослідницьких завдань:

- скомпонувати понятійний апарат в сфері управління прибутком та просування товарів, узагальнити попередні дослідження;

- проаналізувати ефективні практики досконалого інструментального забезпечення просування імпортної продукції;

- запропонувати ефективну модель управління прибутком промислового підприємства в умовах воєнного часу.

ПРИБУТОК, ЕКСПОРТ, ЗАВОД, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, АСОРТИМЕНТ, ПРОСУВАННЯ ТОВАРУ, РИНОК, СЕГМЕНТ, УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ

ABSTRACT

Bachelor's qualification thesis "Management of profits of the Zaporizhstal PJSC industrial enterprise in wartime conditions": 43 pages, 8 figures, 6 tables, 18 sources.

The relevance of the topic of profit management of an industrial enterprise lies in the need to develop and implement the efficiency of the profit management system that functions at an industrial enterprise, balancing its financial flows from profits to support conditional variable costs. For this enterprise - PJSC "Zaporizhstal", which is the object of research in the qualification work, the specificity is a wide range of sources of profit, which is provided by exports and a significant variety of types of goods, a large volume of sales and a corresponding volume of the domestic market.

The purpose of the work is to analyze profits and propose an effective solution to the problem of profit distribution from operational activities.

To achieve the set goal, a number of scientific and research tasks were set and completed:

- compose a conceptual apparatus in the field of profit management and product promotion, summarize previous research;

- to analyze the effective practices of perfect instrumental support for the promotion of imported products;

- to propose an effective model of industrial enterprise profit management in wartime conditions.

PROFIT, EXPORT, FACTORY, SUPPLY, ASSORTMENT, PROMOTION, MARKET, SEGMENT, PROFIT MANAGEMENT

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА……. 2
РЕФЕРАТ…….. 5
ABSTRACT……... 6
ВСТУП…….. 9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ……. 10
1.1 Понятійно-категоріальний апарат сфери дослідження…….. 10
1.2 Загальний опис сфери дослідження……. 15
1.3 Методи дослідження та способи досягнення мети……. 17
РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ …… 19
2.1 Організаційно-економічна характеристика об’єкта дослідження…….. 19
2.2 Аналіз сфери зовнішньоекономічної діяльності об’єкта…….. 24
2.3 Виявлення слабких місць та проблем……. 32
2.4 Шляхи вдосконалення діяльності об’єкта 35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ……. 38
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ…… 40

ВСТУП

Дипломна робота бакалавра на тему: «Управління прибутками підприємства ПАТ «Запоріжсталь» в умовах воєнного часу є комплексним науковим дослідженням проблеми виживання великого промислового підприємства в умовах війни, обмежень, які виникають у зв'язку із наслідками бойових дій та відповідних наслідків морської блокади, руйнування ланцюгів постачання сировини, санкцій відносно звичних клієнтів підприємства, мобілізації промислово-виробничого персоналу тощо.

Мета роботи – встановити ефективний механізм управління прибутками, які підприємство отримує в результаті господарської діяльності.

Для досягнення мети встановлено та виконано наступні завдання:

- проаналізувати існуючі механізми управління прибутками промислового підприємства;
- розглянути фактичну ситуацію ПАТ «Запоріжсталь», що склалась у результаті дії військового стану та його наслідків;
- сформулювати низку пропозицій стосовно управління прибутком та можливості його використання з метою реінвестування та розвитку підприємства.

В роботі розглянуто теоретичне питання управління прибутком, як різницею між доходом та видатками в результаті операційної діяльності підприємства та інвестування у його розвиток, враховуючи наслідки війни та втрату більшої частини промислових активів компанією власника.

Так, сумарне виробництво сталі компанією «Метінвест» у 2021 році складало 9 млн тон сталі, 4 млн тон коксу, то у 2023 році скоротилось на 65% у зв'язку із втратою ПАТ «Азовсталь» та ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод» та низки супутніх підприємств, що знаходяться на анексованій РФ територій.

ПАТ «Запоріжсталь», як окремий суб'єкт господарювання у 2021 році отримала прибуток у розмірі 1,2 млрд грн, а у 2023 році збитки у сумі 135 млн. грн, що

пов’язане з виконанням комплексу заходів з безпеки та захисту персоналу, відмовою від частини експортних контрактів.

У 2024 році очікується отримання незначної частини прибутку в розмірі до 120 млн. грн у зв’язку із частковою стабілізацією експортних поставок промислової продукції. Управління прибутком має бути спрямоване на розвиток виробничої бази, зокрема на формування незалежних енергетичних підстанцій для технологічного процесу та захисту мережі постачання газу та інших видів палива у процеси плавки та прокатні стани.

Управління прибутками підприємства можливе за дотриманням деяких важливих умов фінансової та господарської діяльності.

По-перше, необхідна належна прибутковість, тобто спроможність підприємства здійснювати продаж, утримувати свою частку ринку та отримувати відповідну ціну за продукцію.

Другим важливим фактором є можливість зменшення видатків, особливо – умовно-змінних, тобто тих, розмір яких залежить від обсягів продукції, що випускається підприємством для зовнішнього ринку в режимі експорту.

Налагодження схеми управління прибутком дозволить правильно розподіляти прибуток для споживання та розвиток підприємства, його поточні коротко та середньотермінові зобов’язання.

Роботу виконано із використанням традиційних методів наукового дослідження, аналізу літератури, історичного досвіду підприємства та дій аналогічних суб’єктів господарювання у критичних ситуаціях, досвіду післявоєнного відновлення країни.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1.1. Теоретична характеристика аналізу фінансової діяльності підприємства на основі фінансової звітності

Становлення і розвиток в Україні ринкової інфраструктури суттєво змінюють економічне, інформаційне і правове середовище функціонування підприємств, зміст їхньої фінансової діяльності.

Фінанси підприємств є основою фінансової системи країни. Фінансовий стан підприємств впливає на фінансове становище країни в цілому.

Вихід України з тривалої економічної кризи безпосередньо пов'язаний з поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, організація фінансової діяльності кожного підприємства [24].

В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність займає особливе місце. Від неї багато в чому залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання. Ефективність діяльності кожного підприємства багато в чому залежить від повної і своєчасної мобілізації фінансових ресурсів та правильного їх використання для забезпечення нормального процесу виробництва і розширення виробничих фондів. У цьому зв’язку для кожного підприємства важливу роль відіграє ефективна організація фінансової діяльності.

Фінансова діяльність - це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними

поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів [2].

Господарська діяльність підприємства нерозривно зв'язана з його фінансовою діяльністю. Підприємство самостійно фінансує всі напрямки своїх витрат відповідно до виробничих планів, розпоряджається наявними фінансовими ресурсами, вкладаючи їх у виробництво продукції з метою одержанні прибутку.

Фінансову роботу на підприємствах виконують працівники фінансового відділу, а за його відсутності — працівники бухгалтерії. Відповідальність за організацію фінансової роботи на підприємстві несе начальник фінансового відділу (служби), а за їх відсутності — головний бухгалтер [8].

Розпорядником фінансових ресурсів, коштів, товарно-матеріальних цінностей, що належать підприємству, є його керівник, який має право першого підпису на всіх грошових та розрахунково-платіжних документах.

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на вирішення таких основних завдань:

- фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;

- пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;

- виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;

- мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

- контроль за збереженням та використанням оборотних активів і прискоренням їх обороту;

- контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

1. Фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності. Фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності полягає у забезпечувані фінансовими ресурсами безперервність процесу виробництва

суб’єктів господарювання, розширювані їх виробничих фондів (основних та оборотних), активно впливати на підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, збільшення накопичень і підвищення ефективності виробництва.

2. Пошук резервів. Одним із засобів успішної фінансової діяльності є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства.

Резервом щодо підвищення ефективності господарювання є використання обігових коштів за рахунок залучення в обіг наднормативних запасів матеріальних ресурсів, прискорення обігу коштів, раціоналізації господарських зв’язків, кращої організації виробництва. Вплив фінансів на ефективність виробництва на рівні господарської структури має свої обмеження, зумовлені обмеженістю ресурсів у кожній одиниці господарювання. Звісно, кожна певна виробнича структура повинна мати можливість створювати за результатами своєї діяльності фонди фінансових ресурсів, достатні за своїм обсягом для стимулювання соціального розвитку, високих результатів виробництва, його розширення та удосконалення. Проте тут фінанси виконують дещо локальну роль у господарських процесах [23].

При нестачі у підприємницьких структур коштів для виробничої діяльності та розширення виробництва вони використовують кредит як джерело формування фінансових ресурсів. При наявності вільних коштів підприємство їх продає банку на певний час.

Досягнення визначеної мети імовірне при залученні фондів фінансових ресурсів на впровадження нових технологій, кращому використанні основних фондів через застосування методів прискореної амортизації, забезпечення великих резервів для підтримки зростання ефективності виробництва, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності. Звісно, підвищення якості продукції потребує додаткових затрат фінансових ресурсів, але вони дають значний виробничий ефект і швидко окуповуються.

3. Виконання фінансових зобов'язань. Фінансові зобов’язання — це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок подій, що сталися, і погашення якої, ймовірно, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що визначаються як економічні вигоди.

Своєчасне виконання зобов’язань перед ланками фінансово-кредитної системи, зокрема:

- перед бюджетом — зі сплати встановлених податків і платежів;

- перед централізованими позабюджетними фондами — зі сплати встановлених платежів;

- перед банками — з повернення кредитів і сплати відсотків за ними;

- своєчасне виконання зобов’язань перед постачальниками з оплати товарно-матеріальних цінностей, перед працівниками — з оплати праці;

4. Мобілізація фінансових ресурсів. Організація господарчої діяльності потребує відповідного фінансового забезпечення виявлення та мобілізацію резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів.

5. Контроль за збереженням та використанням оборотних активів. Оборотні активи є однією із складових, що становлять матеріальну основу процесу виробництва. Від ступеня їх використання залежать кінцеві результати виробництва, фінансовий стан усіх підприємств. Покращення використання оборотних активів сприяє підвищенню рентабельності підприємств і, навпаки, погіршення використання таких активів і відволікання на позапланові цілі (капітальні вкладення, капітальний ремонт й інші витрати, що покриваються за рахунок спеціальних джерел), знижує їх ефективність, створює тяжкий фінансовий стан. Тому на підприємствах необхідно організовувати систематичний контроль за використанням наявних оборотних активів. Цей контроль має включати перевірку:

- зберігання наявних у підприємства власних оборотних активів;

- правильності витрачання власних та позикових коштів, виявлення та ліквідацію надлишкових та непотрібних підприємству активів;

- ефективності здійснюваних на підприємстві заходів з економного витрачання на виробництво матеріальних цінностей та коштів [23].

1.2. Етапи контрол на підприємстві

Важливим етапом у контролі за використанням власних оборотних активів є систематичне порівняння фактичної їх наявності зі встановленою потребою (нормативом), оскільки як їх надлишок, так і нестача негативно позначаються на діяльності підприємства.

Надлишок власних оборотних активів — це різниця між фактичною їх наявністю та встановленим нормативом. Якщо ж норматив перевищує фактичну наявність оборотних активів, то у підприємства виникає їх нестача, яка є наслідком невиконання плану прибутку, використання оборотних активів не за призначенням.

Нестача власних оборотних активів на підприємствах покривається за рахунок прибутку, коштів резервного фонду [41].

При контролі за станом оборотних активів слід визначати наповненість нормативу (потребу) як за їх окремими елементами та групами, так і по підприємству загалом, виявляти причини відхилень.

Ефективність використання оборотних активів, врешті-решт, можна встановити, аналізуючи їх оборотність. Порівняння оборотності оборотних активів за поточний звітний період з оборотністю базисного періоду дає змогу встановити уповільнення або прискорення оборотності активів, визначити, як це вплинуло на їх вивільнення або заморожування, знайти причини уповільнення їх оборотності та намітити шляхи її прискорення. Ефективність використання оборотних активів підвищується при скороченні часу перебування їх у виробничих запасах, тривалості виробничого процесу, прискоренні реалізації продукції та оборотів коштів у розрахунках, збільшенні обсягів виробництва продукції та прибутку (чистого доходу) у розрахунку на кожну гривню оборотних активів.

6. Контроль за використанням фінансових ресурсів. Контроль за господарсько-фінансовою діяльністю підприємств здійснюють органи управління і відомства всіх рівнів за різними напрямками:

- державні структури — щодо отримання прибутку, правильності вирахування і своєчасності сплати податків та платежів у бюджет і централізовані позабюджетні фонди;

- установи банків — щодо порядку кредитування і здійснення розрахунків підприємств.

При цьому контроль за діяльністю підприємств пов’язаний із застосуванням різних санкцій і стимулів, які сприяють поліпшенню і підвищенню ефективності роботи підприємств.

Фінансовий контроль за господарською діяльністю підприємств і господарських організацій зумовлюється необхідністю співвіднесення витрат з результатами виробництва за допомогою грошей, вартісного (фінансового) обліку.

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

- фінансове прогнозування та планування;

- аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;

- оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Фінансове прогнозування та планування. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба у грошових коштах для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності та можливість одержання таких коштів.

На цій стадії складається фінансовий план підприємства. Мстою складання фінансового плану є визначення фінансових ресурсів, капіталу та резервів на підставі прогнозування величини фінансових показників: власних оборотних коштів, амортизаційних відрахувань, прибутку, суми податків.

Складають перспективні, поточні й оперативні плани. Поточний фінансовий план складається у формі балансу доходів та витрат, оперативний — у формі платіжного календаря.

Аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності підприємства — це діагноз його фінансового стану, який допомагає виявити недоліки, виявити та мобілізувати внутрішньогосподарські резерви, збільшити доходи та прибутки, зменшити витрати виробництва, підвищити рентабельність, поліпшити фінансово-господарську діяльність у цілому.

Процес аналізу можна поділити на два блоки **[2]:**

1) аналіз фінансових результатів та рентабельності, який здійснюється за такими основними напрямками:

- аналіз та оцінювання рівня і динаміки показників прибутковості;

- аналіз фінансових результатів від іншої реалізації, позареалізаційної та фінансово-інвестиційної діяльності;

- аналіз та оцінювання використання чистого прибутку;

- аналіз взаємозв'язку витрат, обсягів виробництва продукції та прибутку;

- аналіз взаємозв'язку прибутку, руху оборотного капіталу та грошових потоків;

- аналіз та оцінювання впливу інфляції на фінансові результати;

- факторний аналіз показників рентабельності;

2) аналіз фінансового стану підприємства, який проводиться за такими напрямками:

- аналіз та оцінка складу і динаміки майна;

- аналіз фінансової стійкості підприємства;

- аналіз ліквідності балансу;

- комплексний аналіз і рейтингова оцінка підприємства.

Сутність фінансового контролю зводиться до процесу вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем змісту і відображення в обліку господарських операцій та вжиття заходів для їх розв'язання, усунення порушень, попередження в подальшому. Треба відмітити, що фінансовий контроль необхідно розглядати як систему, якою є контролюючі суб'єкти, підконтрольні об'єкти та контрольні дії.

Можна виділити основні види, форми і методи фінансового контролю.

1.3. Види фінансового контролю

Види фінансового контролю класифікуються в залежності від часу застосування:

Попередній — покликаний запобігати порушенням законів, нераціональному використанню бюджетних та інших коштів, перекрити шляхи іншим порушенням і крадіжкам.

Поточний — провадиться всіма фінансовими й господарськими органами у процесі використання підприємствами коштів; здійснюється через аналіз, перевірку та обстеження їхньої діяльності.

Наступний — виконується після надходження доходів чи проведених видатків. У процесі наступного контролю перевіряються: виконання бюджету за доходами і видатками; повнота своєчасного надходження доходів; законність проведення видатків; виявлення порушень фінансової дисципліни, перекручення звітності, зловживання. У результаті вживаються заходи щодо усунення порушень і притягнення винних до відповідальності.

Форми фінансового контролю класифікуються наступним чином:

Ревізія — це форма документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку й звітності, а також, у разі виявлення, спосіб документального викриття нестач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань. За наслідками ревізії складається акт [3].

Перевірка — це обстеження й вивчення окремих ланок фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, установ. Наслідки перевірки оформляються довідкою чи доповідною запискою.

Методи фінансового контролю розрізняються залежно від форми застосування:

Метод інвентаризації матеріальних цінностей і наявності грошових ресурсів — використовується для перевірки відповідності даних

бухгалтерського обліку фактичній наявності грошових і матеріальних цінностей, і в разі виявлення розходжень вжиття заходів щодо ліквідації відхилень.

Метод зустрічних перевірок — потребує звірення записів у книгах і рахунках бухгалтерського обліку організації або установи, що перевіряються, з даними обліку організації або установи, які надають сировину, матеріали чи продукцію організації, що перевіряється.

Метод рахункової перевірки бухгалтерських звітів і балансів використовується для перевірки достовірності відображання у них звітних показників, виявлення й усунення приписок та інших помилок, недопущення незаконного або неправильного використання коштів; забезпечення виконання обов'язків перед бюджетом і зміцнення звітної дисципліни.

Поточна та оперативна робота на підприємстві спрямовується на практичне втілення фінансового забезпечення підприємницької діяльності, постійне підтримування платоспроможності на належному рівні. Її зміст полягає:

- в постійній роботі із споживачами стосовно розрахунків за реалізовану продукцію, роботи, послуги;

- у своєчасних розрахунках за поставлені товарно-матеріальні цінності та послуги з постачальниками;

- в забезпеченні своєчасної сплати податків, інших обов'язкових платежів у бюджет та цільові фонди;

- у своєчасному проведенні розрахунків по заробітній платі;

- у своєчасному погашенні банківських кредитів та сплаті відсотків [1].

РОЗДІЛ 2
УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКАМИ НА ОСНОВІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

2.1. Поняття про фінансову звітність підприємства

Фінансова діяльність підприємства оцінюють за допомогою фінансової звітності, сутність якого викладено нижче.

Фінансова звітність є основним джерелом інформації при проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. У фінансових звітах відображаються як фінансовий стан підприємства, так і результати його фінансово-господарської діяльності.

Рух грошових коштів, у результаті якого поліпшуються або погіршуються фінансові показники підприємства, також знаходить відображення у фінансових звітах.

Фінансові звіти дають змогу не тільки оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, а й вивчити і проаналізувати механізми управління власним капіталом і прибутком, що завжди важливо для акціонерів підприємства, його потенційних інвесторів і партнерів по бізнесу.

Фінансові звіти відображають поточний фінансовий стан і фінансово-господарську діяльність підприємства або результати його минулої діяльності та фінансовий стан протягом попередніх періодів. Однак за їх допомогою можна не тільки зробити висновки про діяльність підприємства в минулому, а й оцінити перспективи розвитку та розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності його діяльності в майбутньому.

Це свідчить про те, що фінансова звітність є необхідною і важливою складовою інформаційного забезпечення як фінансового менеджменту в цілому, так і окремих його розділів, зокрема фінансового аналізу, фінансового планування та прогнозування.

Сукупність цих форм звітності дає змогу отримати інформацію про всі види діяльності підприємства (операційну, фінансову, інвестиційну), його майновий стан, фінансові ресурси, результати виробничої діяльності та грошові потоки, які забезпечують цю діяльність (рис. 1.1). Іншими словами, за допомогою фінансової звітності можна отримати комплексну оцінку діяльності суб'єкта господарювання, визначити його економічний потенціал та оцінити перспективи розвитку [19].

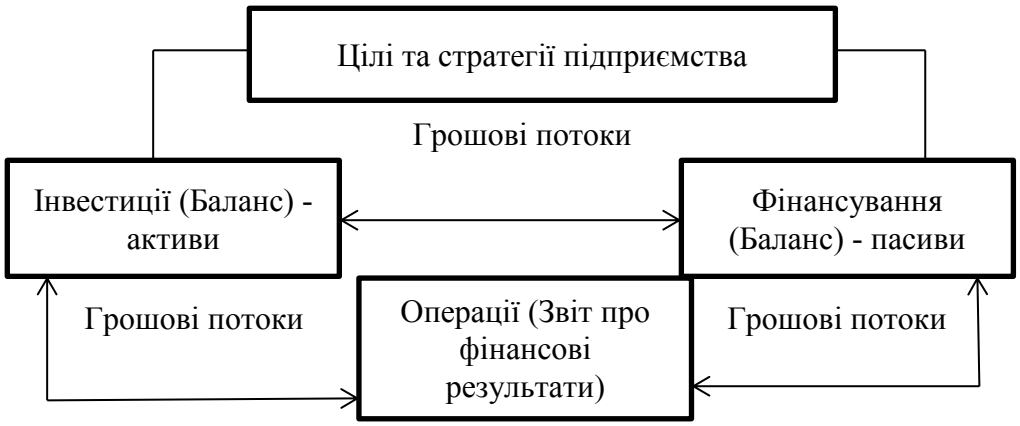

Рис. 2.1 Розкриття основних видів діяльності підприємства у фінансовій звітності

Відповідно до українського законодавства підприємства зобов'язані подавати квартальну та річну фінансову звітність органам, яким вони підпорядковані, трудовим колективам на їх вимогу, власникам згідно з установчими документами. Відкриті акціонерні товариства та підприємства — емітенти облігацій зобов'язані не пізніше 1 червня наступного за звітним року оприлюднювати річну фінансову звітність через публікації у періодичних виданнях або розповсюдженням її у вигляді окремих друкованих видань. Розглянемо більш докладно зміст основних форм звітності.

Таким чином, у ході аналізу фінансової діяльності підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру та

складу власного і запозиченого капіталу підприємства [33].

Після ретельної характеристики фінансового стану, фінансових результатів діяльності підприємства та визначенні таких основних понять як фінансова діяльність підприємства, ***фінансова звітність*** доцільно буде ознайомитись з сучасною методикою аналізу фінансової діяльності підприємства.

Останнім часом проблема управління фінансовим станом підприємства стоїть у центрі уваги сучасних наукових досліджень. Але на сьогодні наукова думка не має загальноприйнятої точки зору з приводу чіткого визначення сутності поняття «фінансовий стан підприємства», дослідження переважно зосереджуються тільки на окремих його елементах. Тому необхідним є уточнення сутності поняття «фінансовий стан підприємства» як об'єкта фінансового управління ним.

Господарська діяльність підприємств відбувається завдяки організованому, якісному, своєчасному та ефективному управлінню, що являє собою сукупність взаємопов'язаних послідовно здійснюваних функцій. Виникнення та розвиток кризових явищ значною мірою пов'язаний з недостатньою увагою керівників підприємств до аналітичної роботи, яка, по суті, є опосередкованим захистом підприємства від виникнення кризи платоспроможності. З метою отримання кваліфікованої оцінки господарської діяльності власники та керівники підприємств дедалі частіше звертаються до аналітичних розрахунків, зокрема, до фінансового аналізу, проведення якого дозволяє одержати висновок про достатність платіжних засобів, співвідношення власних та залучених коштів, швидкість обороту капіталу й причини його зміни, обсяг фінансування певного виду діяльності тощо [33].

Вивчення методик та висвітлення вітчизняного досвіду щодо існуючих методик аналізу фінансового стану та фінансових результатів буде нами проведено в два етапи. По перше, ми проведемо порівняльний аналіз існуючих методик оцінки фінансового стану господарюючих суб’єктів, що діють на даний

час в Україні. Та по друге - проведемо порівняльний аналіз методик вітчизняних та зарубіжних вчених науковців.

Отже, до діючих на Україні методик оцінки фінансово стану слід віднести:

1) Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені Наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 [15];

2) Методичні рекомендації щодо застосування критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки, затверджені Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та Фонду державного майна від 18 грудня 2003 року № 375/2298 [16];

3) Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки – Наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 № 170 «Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки» [17];

4) Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства, Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 № 1361) від 26.10.2010 № 1361 [18].

Порівняння даних методик передбачає розгляд напрямків аналізу, що пропонуються для його проведення та показників, що є необхідними для розрахунків у процесі оцінювання фінансового стану підприємств.

За результатами порівняння можемо зробити наступні висновки.

Практично всі методики використовують показники, сформовані за наступним напрямками аналізу:

1) показники майнового стану (методики 1 та 3);

2) показники ліквідності (методики 1-4);

3) показники фінансової стійкості (платоспроможності) (методики 1-4);

4) показники ділової активності (методики 1 та 3);

5) показники рентабельності (методики 1-4).

До окремих показників, що не стосуються до жодного з цих напрямків, відносяться показники, що використовуються спеціально для оцінки ефективності діяльності державних підприємств (методика 2).

У методиці 1 основну увагу приділено показникам оцінки майнового стану підприємства, досить велика увага надається показникам ліквідності та платоспроможності, детально розглядаються та вивчаються показники оцінки ділової активності (оборотності). При цьому досить розгорнуто аналізуються показники рентабельності, тобто слід зазначити, що дана методика є однією з найбільш детальних та таких, що надають можливість комплексно та розгорнуто оцінити фінансовий стан досліджуваного господарюючого суб'єкта.

Методика 3 містить дещо менший набір показників, при цьому до аналізу пропонуються лише один коефіцієнт оборотності, два показники ліквідності та два – платоспроможності (фінансової стійкості). Показникам рентабельності, навпаки, приділено найбільшу увагу, що обумовлено специфікою даної методики – вона призначена для оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, а проблема ефективності їх функціонування є однією з найбільш актуальних в сучасних умовах.

Методика 4 особливу увагу приділяє показникам ліквідності та платоспроможності і фінансової стійкості, а також рентабельності. Взагалі відсутні для розрахунку показники оцінки майнового стану підприємства, та показники оборотності. Це пояснюється, знову ж таки, цільовою спрямованістю даної методики – вона надає можливість виявити ознаки неплатоспроможності підприємства, та перевірити, чи відсутні ознаки прихованого або фіктивного банкрутства.

Методика 2 найбільше відрізняється від вищеперерахованих методик, оскільки за цільову спрямованість має оцінку ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки. У ній використовується незначна кількість показників ліквідності,

платоспроможності, рентабельності, відсутні показники оцінки майнового стану та ділової активності, однак виділені специфічні напрямки та показники аналізу, до яких відносяться встановлені обсяги (темпи росту) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), встановлені обсяги (темпи росту) чистого прибутку, встановлені обсяги (темпи росту) податкових надходжень, встановлені обсяги (темпи росту) дивідендів державних приватизованих, казенних підприємств та їх об'єднань, коефіцієнт стійкості економічного зростання (відношення реінвестованого прибутку до величини власного капіталу), коефіцієнт Бівера, встановлені обсяги (темпи росту) дивідендів на державні акції (частки, паї) для господарських товариств, коефіцієнт інвестування.

Узагальнюючи аналіз всіх розглянутих методик, можемо відзначити, що серед найбільш часто вживаних показників слід виділити такі:

1) коефіцієнт покриття (використовується у всіх досліджуваних методиках);

2) коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності, фінансової стійкості) (так само);

3) коефіцієнт рентабельності власного капіталу (так само);

Таким чином, можемо стверджувати, що саме ці показники можуть використовуватись як основні в процесі оцінки фінансового стану підприємства незалежно від його форми власності, розміру, галузевої приналежності та інших специфічних ознак.

Аналіз фінансового стану передбачає проведення аналізу діяльності підприємства за певними напрямками. Ці напрями відрізняються у вітчизняній практиці та зарубіжному досвіді, що представлено на рис. 1.2.

В практиці українських та російських вчених досить широко застосовуються горизонтальний, вертикальний, факторний, порівняльний та коефіцієнтний аналіз. При цьому аналіз проводиться як за абсолютними, так і за відносними показниками.

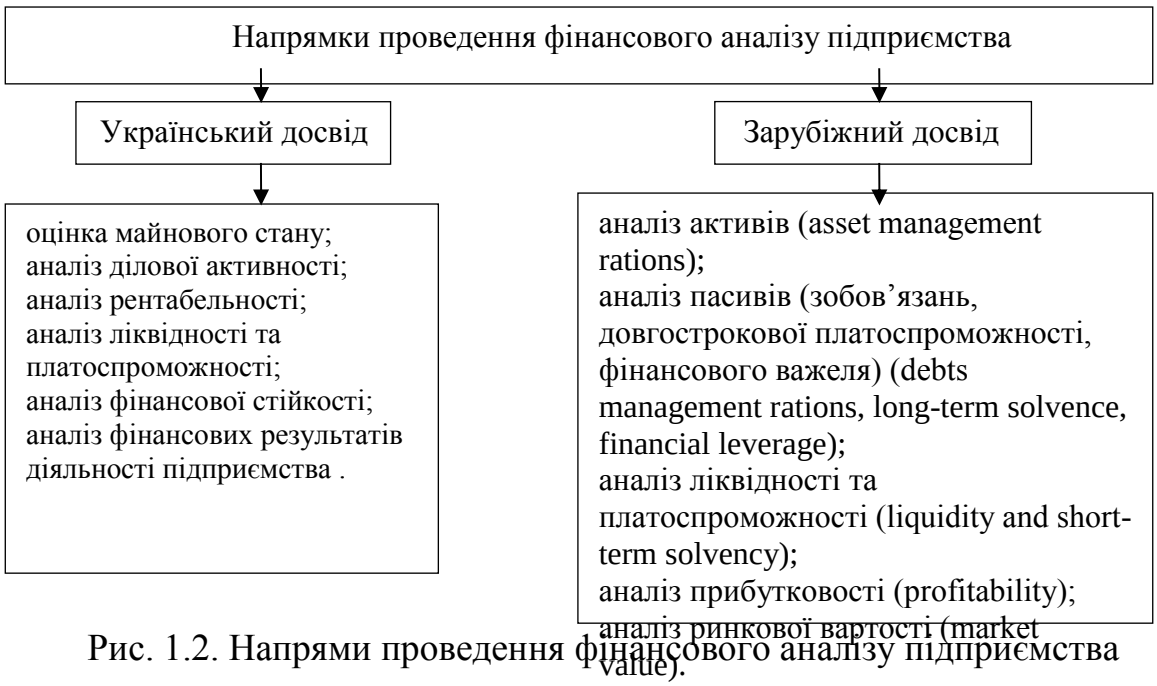

Рис. 1.2. Напрями проведення фінансового аналізу підприємства

У зарубіжній практиці аналіз фінансового стану проводиться здебільшого шляхом коефіцієнтного аналізу (ratio analysis) за окремими напрямками аналізу. Це дозволяє аналізувати різні підприємства не зважаючи на масштаби їх діяльності, визначаючи ефективність та прибутковість їх діяльності. Перевага віддається проведенню порівняльного аналізу (дані підприємства порівнюється з встановленими нормативами або показниками підприємств-конкурентів), трендового аналізу (trend analysis), який включає у себе вертикальний аналіз (common-size analysis), горизонтальний аналіз відносних показників (percent change analysis). Широко застосовується також факторний аналіз, особливо за допомогою моделі Дю Понту.

Підходи зарубіжних та вітчизняних [1, 3, 9] авторів для визначення прибутковості діяльності підприємства є аналогічними та відрізняються лише у методах визначення та розрахунку розміру прибутку підприємства, що спричинене особливостями податкового, бухгалтерського обліку зарубіжних країн.

При визначенні ліквідності та платоспроможності коефіцієнти оцінки у зарубіжній практиці також об'єднується у один блок аналізу. Для цього здебільшого використовується коефіцієнти швидкої та поточної ліквідності, що за методикою розрахунку збігається з вітчизняною практикою.

Порівняємо методики розрахунку показників фінансового стану підприємства за окремим напрямками вітчизняних та зарубіжних авторів. У таблиці 2.1. представлена їх загальна порівняльна характеристика.

Згідно з даними представленими в таблиці 1.2 методики оцінки активів підприємства зарубіжною [8] та вітчизняною [2 - 6] методикою досить відрізняються. Так, у зарубіжному досвіді у якості характеристики майнового стану підприємства виступають показники оборотності, що визначають ефективність використання вкладеного капіталу у виробничий процес.

Аналіз відносних величин, що характеризують фінансову стійкість підприємства у вітчизняних науковців збігається з аналізом пасивів у зарубіжній практиці. Крім спільних показників, що характеризують залежність підприємства від зовнішнього фінансування використовуються також показники покриття відсотків за запозиченнями тобто процес обслуговування боргу.

У зарубіжному досвіді одним з основних напрямів аналізу фінансового стану підприємства є аналіз його ринкової вартості. Досить часто реальна вартість фірми значно менша за її ринкову вартість, тобто розвинутий фондовий ринок зарубіжних країн створює можливість підвищення вартості компанії за рахунок гудвіла, тоді як в українських підприємств така можливість відсутня. Аналіз ринкової вартості проводиться за допомогою розрахунку та аналізу наступних показників. Доходність акцій (Price-earnings ratio), що визначає яка частина від чистого прибутку надходить на одну випущену акцію та визначається діленням чистого прибутку на кількість випущених акцій. Коефіцієнт «ціна/грошовий потік» (price/cash flow) визначає доходність акції за грошовим потоком, що проходить через підприємство під час його діяльності на одну акцію. Коефіцієнт ринкової ціни (market-to-book value) характеризує у якій мірі ринкова ціна акції перевищує її балансову вартість та визначається відповідним співвідношенням.

Таблиця 2.1

Порівняння характеристик основних коефіцієнтів оцінки фінансового стану

Назва показника	Вітчизняний досвід	Зарубіжний досвід
	Характеристика	
1. Аналіз оборотності активів (assets managment)		
Коефіцієнт оборотність необоротних активів (Fixed asset turnover)	Характеризує ефективність використання необоротних активів.	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Receivables turnover, days sales outstanding (DSO), Days' sales in receivables)	Характеризує ефективність кредитної політики підприємства, швидкість оплати наданих послуг, товарів.	
Коефіцієнт обороту кредиторської заборгованості Accounts Payable Turnover	Характеризує швидкість обороту заборгованості підприємства	
Коефіцієнт оборотності основних засобів (inventory turnover, days' sales in inventory)	Характеризує швидкість обороту основних засобів	
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів (NWC turnover)	Відображає швидкість обороту матеріальних та грошових ресурсів підприємства а звітний період,	
2. Аналіз рентабельності (profitability)		
Рентабельність власного капіталу(Return on equity (ROE)).	Характеризує прибутковість власного капіталу	
Рентабельність активів(Return on assets (ROA));	Показує загальну прибутковість використання майна підприємства	
Рентабельність продаж(Gross profit margin)	Показує скільки прибутку приходиться на одиницю реалізованої продукції	
Рентабельність перманентного капіталу	Характеризує прибутковість довгострокового капіталу	показник відсутній
Рентабельність основної діяльності	Характеризує ступінь покриття витрат на виготовлення продукції	показник відсутній
Рентабельність активів за прибутком до оподаткування (basic earning power);	показник відсутній	Показує ефективність використання активів за прибутком до оподаткування
3. Аналіз ліквідності та платоспроможності (liquidity and solvency)		
Коефіцієнт поточної ліквідності(current liquidity),	Характеризує здатність покривати поточні зобов'язання за рахунок оборотних коштів	
Коефіцієнт швидкої ліквідності (quick liquidity, acid test),	Характеризує здатність підприємства покривати поточні зобов'язання найбільш ліквідною частиною оборотних активів	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності(cash ratio),	Характеризує здатність підприємства покривати найбільш термінові зобов'язання за рахунок грошових коштів та еквівалентів та короткострокових фінансових інвестицій	
Коефіцієнт маневреності капіталу(net working capital to totall assets)	Характеризує частку капіталу вкладеного у оборотні активи	
4. Аналіз фінансової стійкості (debts management rations, long-term solvence, financial leverage)		
Коефіцієнт фінансової залежності(Total debt ratio)	Характеризує рівень фінансування активів за рахунок зобов'язань	
Коефіцієнт фінансової активності (фінансовий важіль,фін ризику) (Debt-equity ratio)	Характеризує рівень залежності підприємства від зовнішніх агентів	
Коефіцієнт фінансування(стабільності, співвідношення власних та залучених коштів)	Характеризує співвідношення власного капіталу та залучених коштів	показник відсутній

Продовження табл. 2.1.

Назва показника	Вітчизняний досвід	Зарубіжний досвід
Коефіцієнт покриття грошовими засобами відсотків (Cash coverage ratio)	показник відсутній	Характеризує ступінь покриття відсотків за зобов'язаннями за рахунок прибутку до оподаткування та зносу
Коефіцієнт покриття прибутком до оподаткування (EBITDA coverage)	показник відсутній	Характеризує рівень покриття відсоткових та лізингових витрат за рахунок прибутку до оподаткування, зносу та амортизації
Коефіцієнт покриття відсотків (times interest earned ratio)	показник відсутній	Характеризує ступінь покриття витрат на оплату залучених коштів прибутком до оподаткування.

Таким чином, спостерігається певна відмінність у переліку показників фінансового стану підприємства та методах розрахунку подібних показників. Крім того, вихідні дані (фінансова звітність) для розрахунку даних показників будуть відрізнятися від вітчизняної фінансової звітності, що спричинено відмінностями у проведенні обліку операцій в процесі виробничої діяльності підприємства [22].

До переваг зарубіжних методик можна віднести їх конкретність та визначеність у кількісному складі показників та інтерпретації їх результатів, спрощеність таких методик аналізу та оцінки фінансового стану підприємств.

2.2. Вітчизняні методики аналізу прибутків

Українські методики аналізу фінансового стану навпаки характеризуються значною відмінністю серед різних авторів у наборі показників для аналізу того чи іншого напряму та різноманітною їх комбінацією. Таким чином, вітчизняна методика потребує уніфікації, зменшення кількості показників, що аналізуються. При цьому необхідно віддавати перевагу розрахунку тих показників, які мають найбільшу змістовність та необхідність для аналітика.

Таким чином, проведене дослідження існуючих методик аналізу фінансового стану підприємства дозволяє зробити висновок, про наявність великої кількості різноманітних підходів до оцінки фінансового стану

підприємства, проте всі вони мають певні недоліки. На нашу думку, більшість вітчизняних авторів не враховують особливостей перехідного періоду економіки України, їхні розробки не достатньо відповідають вимогам комплексності та повноти аналізу фінансового стану підприємства.

Всі вищевказані методики розглядають або не всі сторони діяльності підприємства, або пропонують детальний розгляд окремих її елементів. В першому випадку дається неповна картина фінансового стану підприємства, в другому - потрібне проведення значної кількості розрахунків і відповідно більш докладна інформація, що не завжди є доцільним.

Проведені нами дослідження спеціальної літератури, свідчать також про наявність великої кількості показників, за допомогою яких вчені та практики рекомендують здійснювати оцінку та аналіз фінансового стану підприємства. Результати дослідження також показали, що і в зарубіжній, і у вітчизняній практиці немає чітко регламентованої кількості фінансових коефіцієнтів. В економічній літературі спектр показників запропонованих для оцінки фінансового стану достатньо широкий [20].

Методичні рекомендації, що надаються різними міністерствами і відомствами, спрямовані на аналіз фінансового стану підприємства, яке знаходиться в умовах приватизації, санації, банкрутства, аудиторських перевірках тощо. Але використовувати такі методики для аналізу фінансової стійкості та платоспроможності у повному обсязі не є доречним та необхідним.

Аналіз фінансового стану підприємства доцільно розпочати з аналізу майна та капіталу [30].

Для здійснення своєї діяльності підприємство повинно володіти певним майном. Майно у всіх його видах називається активами. Вартість активів відображена у балансі підприємства. Згідно з П(С)БО 2 п.4 активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до збільшення економічних вигод у майбутньому. Отже, активи – це не всі ресурси, що є у підприємства, а лише ті, які принесуть йому в майбутньому економічну вигоду [28].

Актив балансу відображає напрям розміщення капіталу, його предметно-речовий склад. Він визначає капітал як сукупність матеріальних, нематеріальних, грошових цінностей. З цих позицій капітал ділиться на основний і оборотний.

Основний капітал – це зв'язаний, немобільний, на довгий час виведений з обороту (іммобілізований) капітал. Він пов'язаний з вкладеннями підприємства з довготерміновою метою в нерухомість, акції, облігації, нематеріальні цінності. Тому в його складі виділяють такі активи: нематеріальні, матеріальні (основні засоби, незавершене будівництво), фінансові (довгострокові фінансові інвестиції та довгострокова дебіторська заборгованість) та інші необоротні активи.

Оборотний капітал – це капітал, який постійно знаходиться в обороті і споживається в процесі одного операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дня складання балансу. Оцінюючи майновий стан по оборотному капіталу, можна виділити наступні групи активів: матеріальні активи (запаси), фінансові активи (грошові кошти, дебіторська заборгованість та поточні фінансові інвестиції).

Загальна вартість майна (обсяг капіталу) підприємства, що перебуває в різних фізичних формах, дорівнює валюті балансу (форма №1, рядок 280 або 640).

У процесі аналізу активів підприємства вирішуються наступні завдання:

- загальна оцінка активів підприємства в цілому і в розрізі його видів; виявлення причин, що зумовили цю зміну, оцінка наслідків зміни.

- оцінка стану, структури і тенденцій зміни основного капіталу.

- вивчення складу, структури оборотного капіталу.

- оптимізація складу капіталу в розрізі його видів.

- оцінка ефективності використання активів підприємства і відшукання шляхів її підвищення [24].

Загальна оцінка активів підприємства проводиться в такій послідовності: вивчається загальний обсяг, склад, структура активів (капіталу), а також зміни, які відбулися в ньому, та оцінюються їх наслідки [5]

На цьому етапі методики застосовується горизонтальний та вертикальний аналіз.

Горизонтальний аналіз базується на вивченні динаміки окремих статей активу балансу в часі. Вертикальний – дає змогу оцінити активи з погляду їх структурної динаміки. Ці форми порівняльного аналізу доповнюють одна одну, тому в практиці аналітичної роботи використовуються макети таблиць, які дозволяють простежити не тільки динаміку окремих показників, але і їх структуру.

Поряд з поняттям «активи», в економічній літературі зустрічається поняття «капітал». У теоретичному аспекті капітал є специфічною економічною категорією, яка в економічній теорії трактується як вартість, що приносить додаткову вартість. Тому, з точки зору фінансового аналізу, капітал – це засоби, вкладені суб’єктом господарювання в свої активи для початку або продовження господарської діяльності з метою отримання прибутку. В такому розумінні поняття «активи» і «капітал» є тотожними [1].

Активи підприємства складаються з необоротних та оборотних активів.

Наступним кроком є аналіз джерел формування майна підприємства, тобто аналіз пасивів.

Аналіз структури пасивів підприємства проводиться за даним балансу.

Пасиви підприємства (тобто джерела фінансування його активів) складаються з власного капіталу і резервів, довготермінових та поточних зобов'язань і кредиторської заборгованості [66].

Узагальнено джерела засобів фінансування можна поділити на власні й позичені (прирівнюючи до останніх кредиторську заборгованість).

2.3. Аналіз капіталу підприємства

Власний капітал – це власні джерела фінансування, які формуються за рахунок внесків засновників підприємства у вигляді грошових коштів та інших активів на безстроковий період, накопичення суми резерву, нерозподіленого прибутку, що залишається на підприємстві, а також подарований капітал [5].

Статутний капітал –це сума засобів внесена засновниками для забезпечення статутної діяльності підприємства [13].

Пайовий капітал – це сума пайових внесків засновників підприємства. Формується кредитними спілками, колективними підприємства, підприємствами споживчої кооперації [1].

Додатковий капітал - це сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість (емісійних дохід акціонерних підприємств) [1].

Інший додатковий капітал - це сума дооцінки необоротних активів та вартість активів безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних і фізичних осіб [6]. Резервний капітал - сума резервів, створених підприємством відповідно до чинного законодавства за рахунок чистого прибутку [13].

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) – це сума прибутку, яка реінвестована у підприємство, або сума непокритого збитку. Це прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу [25].

Неоплачений капітал - зменшує величину власного капіталу підприємства, бо відображає заборгованість власників за внесками до статутного капіталу [7].

Вилучений капітал – фактична собівартість акцій власної емісії або часток викуплених товариством у його власників з метою перепродажу, анулювання чи розповсюдження серед своїх працівників [7].

Позичений капітал характеризує засоби, які залучаються підприємством для фінансування діяльності на поворотній основі. Всі форми позиченого капіталу є його зобов’язаннями, які слід повернути у визначений термін [24].

Зобов’язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [1].

Загальний обсяг зобов’язань підприємства відображено в третьому та четвертому розділі пасиву балансу [7].

Результати діяльності підприємства визначаються обсягом, структурою сформованого капіталу. Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреби в придбанні необхідних активів та оптимізація його структури, що сприятиме ефективному використанню капіталу.

Під час розрахунку коефіцієнта співвідношення позичених і власних засобів скориговані позичені засоби одержують шляхом збільшення суми підсумку розділу III "Довготермінові зобов'язання" і підсумку розділу IV "Поточні зобов'язання" на величину статті "Цільове фінансування" у рядку 420 розділу II пасиву балансу та зменшення на суму в розділі V "Доходи майбутніх періодів" у рядку 630 форми 1 .

Одним із етапів аналізу фінансового стану підприємства (рис.1.2) є оцінка ліквідності та платоспроможності.

Платоспроможність - можливість підприємства своєчасно задовольнити платіжні зобов'язання. Ліквідність - здатність підприємства перетворити свої активи в грошові кошти для покриття боргових зобов'язань. Поняття "платоспроможність" і "ліквідність" взаємопов'язані. Від рівня ліквідності підприємства залежить платоспроможність. Разом з тим ліквідність характеризує як поточний стан розрахунків, так і перспективний [3].

Недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство невзмозі скористуватися новими вигідними комерційними можливостями. На цьому рівні недостатня ліквідність означає, що немає свободи вибору, і це обмежує свободу дій керівництва. Аналізуючи фінансовий стан підприємства необхідно виконати аналіз ліквідності та платоспроможності.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів за активом, згрупованих за рівнем їх ліквідності, і розташованими в порядку зменшення

ліквідності із зобов'язаннями за пасивом, згрупованими за строками їх погашення і розташованими в порядку збільшення строків, і проводиться в наступній послідовності (рис.2.2):

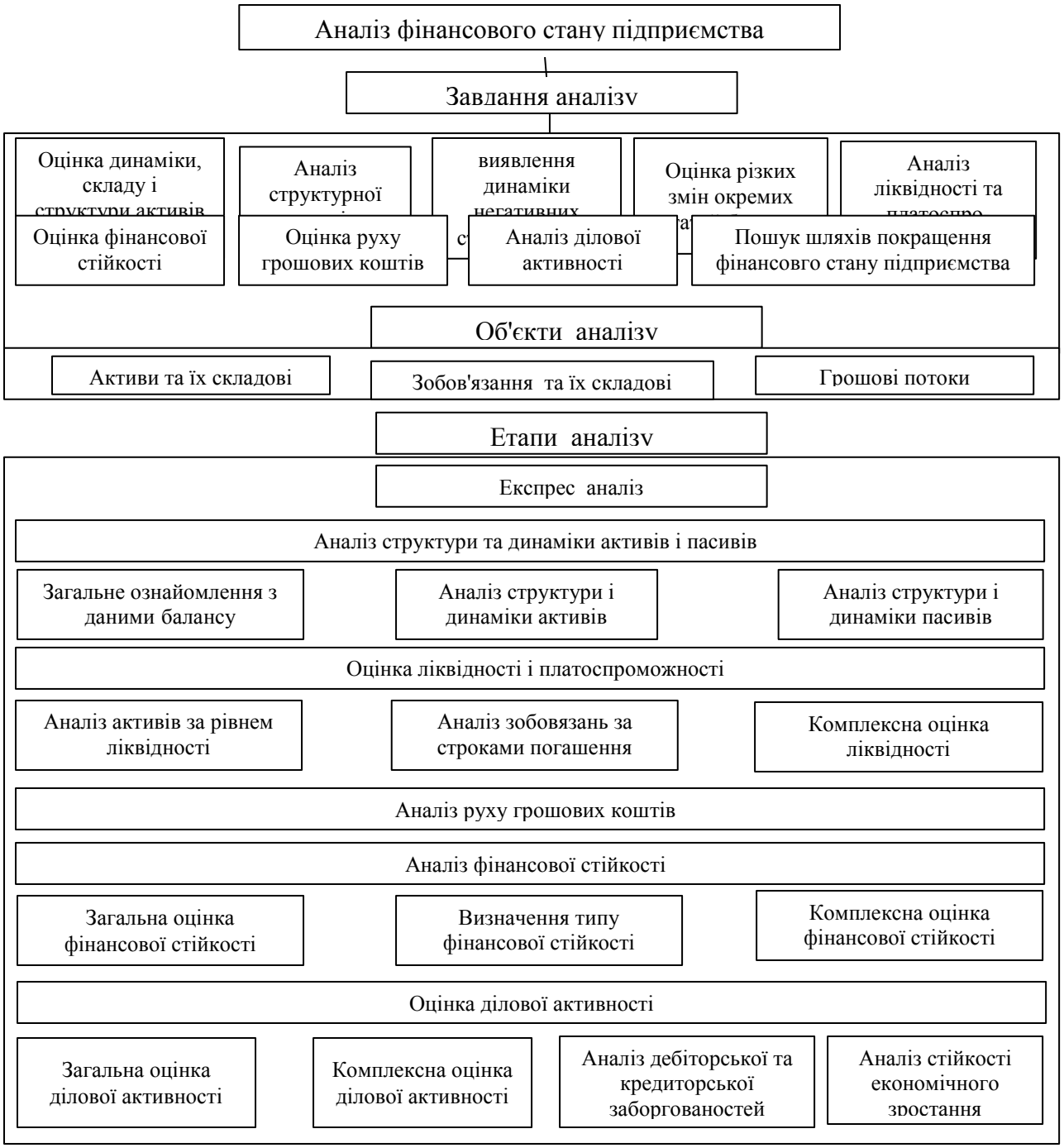

Рис. 1.2. Основні завдання, об'єкти та етапи аналізу фінансового стану підприємства [9]

1. Побудова балансу ліквідності.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяються на наступні групи (табл. 2.2).

Таблиця 1.4

Групування активів підприємства [20]

Групи	Умовне позначення	Сума рядків балансу	Характеристика
Високоліквідні	A_1	Р220-Р 240	Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції
Швидколіквідні	A_2	Р150-Р 210	Дебіторська заборгованість, яка буде погашена за умовами договорів
Повільноліквідні	A_3	Р100-Р140, Р 250	Запаси (сировина й матеріали, незавершене виробництво тощо) та інші оборотні активи (зокрема, дебіторська заборгованість, строк сплати якої минув)
Важколіквідні	A_4	Р 080	Активи, що передбачено використовувати більше одного року(або операційного циклу, якщо він перевищує рік)

Високоліквідними і найбільш мобільними активами підприємства є грошові кошти у касі та на рахунках у банку, тому що вони в будь-який час можуть бути використані для здійснення всіх господарських операцій, тобто вони мають абсолютну ліквідність. Менш ліквідними є кошти в дебіторській заборгованості, адже немає впевненості в строках їх надходження. Наступними активами за рівнем ліквідності є товари, готова продукція і виробничі запаси, які можна продати або використати в погашення заборгованості. Необоротні активи підприємства, як правило, не передбачають реалізовувати або ліквідувати, тому, що за умови їх ліквідації зменшуються обсяги господарської діяльності. Відповідно такі активи відносяться до четвертої групи - важколіквідні активи.

Групування зобов'язань підприємства за строками їх погашення наведено в таблиці 1.5.

Найбільш термінові - це поточні зобов'язання підприємства перед постачальниками, державою і працівниками, оплата яких визначається моментом виникнення заборгованості за наслідками здійснених господарських операцій. Поточні зобов'язання визначаються строком погашення одержаних позикових коштів за період менше одного року. Довгострокові зобов'язання

визначаються терміном погашення позикових коштів за період більше одного року. Постійні зобов'язання, це зобов'язання перед власниками суб'єкта господарювання в частині формування власного капіталу, які виникають за власним бажанням окремих власників або при ліквідації підприємства.

Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють його платоспроможність в часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та залученими засобами. Фінансова стійкість підприємства передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні окупитися за рахунок грошових надходжень, а отриманий прибуток забезпечувати самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх джерел формування активів [28].

Фінансова стійкість відображає збалансованість засобів та джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного і залученого капіталу підприємства, темпів нагромадження власних засобів внаслідок господарської діяльності, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами.

Розроблена система показників, які у вітчизняній і світовій практиці використовуються для оцінки фінансової стійкості підприємства.

Зміст, методика розрахунку та рекомендована величина зазначених вище коефіцієнтів наведені в табл.1.7.

Таблиця 1.7

Система показників оцінки фінансової стійкості підприємства [1]

Назва коефіцієнтів	Короткий зміст коефіцієнтів	Методика розрахунку	Оптимальне значення
1. Коефіцієнт автономії	Характеризує ступінь незалежності підприємства від зовнішніх запозичень. Визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу	р.380:р.640	>0,5
2. Коефіцієнт фінансової залежності	Це показник, обернений до коефіцієнту автономії. Зростання цього показника обумовлює збільшення частки позичених коштів у фінансування підприємства	р.640 : р.380	<2,0

3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Показник показує, яке частина власного капіталу використовується для фінансування по точної діяльності. Визначається як відношення власного капіталу до оборотних активів	(р.380-р.80р)/380	>0,5
4. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику; фінансування)	Показник зворотний попередньому. Він показує скільки залученого капіталу припадає на 1 грн власного капіталу	(р.480+р.620): :р.380	≤0,5
5.Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	Показує, яку частку основних засобів та необоротних активів профінансовано зовнішніми інвесторами	р.480/р.080	-
6.Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Характеризує структуру капіталу	р.480/(р.380+р.480)	-
7.Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Є доповненням коефіцієнту довгострокового залучення позикових коштів	р.380/(р.380+р.480)	-

Важливим показником, що характеризує фінансову стійкість підприємства, є вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів.

Оцінка джерел формування запасів здійснюється через систему показників, які характеризують ступінь охоплення різних видів джерел [1]:

— наявність власних оборотних засобів, які розраховуються за формулою:

$$НВ = (р.380 + р.430 + р.630) - р.080. \quad (1.3)$$

де ЗВ — вартість запасів;

НВ — наявність власних оборотних засобів;

— наявність довгострокових джерел формування запасів, які визначаються за формулою:

$$НД = НВ + р.480 = (р.380 + р.430 + р.630) - р.080. \quad (1.4)$$

де НД — наявність довгострокових джерел формування;

— показник загальної величини джерел формування запасів, який розраховується за формулою:

$$НЗ = НД + р.620 = (р.380 + р.430 + р.630 + р.480 + р.620) - р.080. \quad (1.5)$$

де НЗ - загальна величина джерел формування.

Матеріальні оборотні кошти підприємства являють собою запаси (ЗВ), вартість яких відображається в II розділі активу балансу, їх вартість розраховують таким чином:

$$ЗВ = ряд.100 + ряд.110 + ряд.120 + ряд.130 + ряд.140. \quad (1.6)$$

Цим показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості джерелами їх формування:

— надлишок (+) або недостача (-) власних оборотних засобів:

$$±НВ=НВ-ЗВ.$$

— надлишок (+) або недостача (-) довгострокових джерел формування:

$$±НД=НД-ЗВ.$$

— надлишок (+) або недостача (-) загальної величини джерел формування запасів:

$$±НЗ=НЗ-ЗВ.$$

Ступінь фінансової стійкості в залежності від рівня показників, які подані вище, міститься в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Оцінка ступеня фінансової стійкості в залежності від рівня відповідних показників [1]

Показник	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна стійкість	Нормальна стійкість	Нестійке фінансове становище	Кризовий фінансовий стан
±НВ=НВ-ЗВ	+НВ≥0	-НВ≤0	НВ<0	НВ<0
±НД=НД-ЗВ	+НД ≥ 0	+НД ≥ 0	НД<0	НД<0
±НЗ=НЗ-ЗВ	+НЗ ≥ 0	+НЗ ≥ 0	НЗ ≥ 0	НЗ<0

Стисла характеристика	Висока платоспроможність: підприємство не залежить від кредиторів	Нормальна платоспроможність: ефективне використання позикових коштів - висока дохідність виробничої діяльності	Порушення платоспроможності: необхідне залучення додаткових джерел	Неплатоспроможність підприємства - межа банкрутства

На фінансовий стан підприємства безпосередньо впливає його ділова і фондова активність, яка проявляється в економічному зростанні підприємства, застосуванні наступальної стратегії розвитку, досягненні поставленої мети, ефективному використанні економічного потенціалу [28].

Кількісну оцінку та аналіз ділової активності підприємства можна здійснювати, користуючись системою якісних і кількісних показників-критеріїв.

Ділова активність підприємства проявляється через розширення ринків збуту продукції, підтримання ділової репутації (іміджу), вихід на ринок праці і капіталу тощо.

Ділова активність оцінюється системою показників (коефіцієнтів), які характеризують найважливіші сторони діяльності підприємства [6].

Ділова активність проявляється в динамічності розвитку підприємства, швидкості обороту засобів підприємства. Критеріями ділової активності є рівень ефективності використання ресурсів підприємства, стійкість економічного зростання, ступінь виконання завдання за основними показниками господарської діяльності тощо.

Аналіз ділової активності полягає у дослідженні рівнів і динаміки різноманітних фінансових коефіцієнтів - показників оборотності. Так як розмір річного обороту залежить від швидкості оборотності засобів, тому з розмірами обороту та, відповідно, із оборотністю пов'язана величина умовно-постійних витрат: чим швидший оборот, тим менше на кожен оборот припадає сума цих витрат.

Ділову активність підприємства доцільно оцінювати за наступними показниками табл.1.9.

Таблиця 1.9

Показники оцінки ділової активності підприємства [28]

№ з/п	Назва показника	Формула для розрахунку	Характеристика показника	Динаміка показника
1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{\text{ряд.035}}{1/2(\text{гр.3ряд.280}+\text{гр.4ряд.280})}$	Показує, скільки разів за звітний період відбувається повний цикл виробництва і обігу	збільш.
2	Коефіцієнт оборотності дебіторське заборгованості	$\frac{\text{ряд.0.35}}{1/2(\text{гр.3ряд.160}+\text{гр.4ряд.160})}$	Показує, скільки разів у середньому протягом звітного періоду дебіторська заборгованість перетворюється на грошові кошти	збільш.
3	Період оборотності дебіторське заборгованості	$\frac{\text{Кількість днів у періоді}}{\text{Кобдз}}$	Цей показник дає розрахункову кількість днів для погашення кредиту, узятого дебіторами	зменш.

Показники рентабельності – це відносні показники прибутковості, які характеризують ефективність господарювання, бо їх величина показує співвідношення ефекту з наявними чи використаними ресурсами, необхідними для отримання цього ефекту [1]. Рентабельність оцінюють з різною метою в залежності від потреб (зовнішніх або внутрішніх). Частіше за все рентабельність підприємства оцінюють потенційні інвестори з метою визначення можливості інвестування коштів. Для державних підприємств така оцінка може здійснюватись на державному рівні з метою визначення можливостей підвищення рентабельності при наявності негативних тенденцій в державному секторі. Підвищенню рентабельності підприємства сприяє збільшення прибутку на основі зростання виробництва й реалізації продукції, зниження її собівартості, кращого використання машин і встаткування, ощадливої витрати сировини й матеріалів, попередження невиправданих видатків, скорочення втрат і простоїв, підвищення продуктивності праці.

Дипломна робота бакалавра на тему: «Управління прибутками підприємства ПАТ «Запоріжсталь» в умовах воєнного часу є комплексним науковим дослідженням проблеми виживання великого промислового підприємства в умовах війни, обмежень, які виникають у зв'язку із наслідками бойових дій та відповідних наслідків морської блокади, руйнування ланцюгів постачання сировини, санкцій відносно звичних клієнтів підприємства, мобілізації промислово-виробничого персоналу тощо.

Мета роботи – встановити ефективний механізм управління прибутками, які підприємство отримує в результаті господарської діяльності.

Для досягнення мети встановлено та виконано наступні завдання:

- проаналізувати існуючі механізми управління прибутками промислового підприємства;
- розглянути фактичну ситуацію ПАТ «Запоріжсталь», що склалась у результаті дії військового стану та його наслідків;
- сформулювати низку пропозицій стосовно управління прибутком та можливості його використання з метою реінвестування та розвитку підприємства.

В роботі розглянуто теоретичне питання управління прибутком, як різницею між доходом та видатками в результаті операційної діяльності підприємства та інвестування у його розвиток, враховуючи наслідки війни та втрату більшої частини промислових активів компанією власника.

Так, сумарне виробництво сталі компанією «Метінвест» у 2021 році складало 9 млн тон сталі, 4 млн тон коксу, то у 2023 році скоротилось на 65% у зв'язку із втратою ПАТ «Азовсталь» та ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод» та низки супутніх підприємств, що знаходяться на анексованій РФ територій.

ПАТ «Запоріжсталь», як окремий суб'єкт господарювання у 2021 році отримала прибуток у розмірі 1,2 млрд грн, а у 2023 році збитки у сумі 135 млн. грн, що пов'язане з виконанням комплексу заходів з безпеки та захисту персоналу, відмовою від частини експортних контрактів.

У 2024 році очікується отримання незначної частини прибутку в розмірі до 120 млн. грн у зв’язку із частковою стабілізацією експортних поставок промислової продукції. Управління прибутком має бути спрямоване на розвиток виробничої бази, зокрема на формування незалежних енергетичних підстанцій для технологічного процесу та захисту мережі постачання газу та інших видів палива у процеси плавки та прокатні стани.

Управління прибутками підприємства можливе за дотриманням деяких важливих умов фінансової та господарської діяльності.

По-перше, необхідна належна прибутковість, тобто спроможність підприємства здійснювати продаж, утримувати свою частку ринку та отримувати відповідну ціну за продукцію.

Другим важливим фактором є можливість зменшення видатків, особливо – умовно-змінних, тобто тих, розмір яких залежить від обсягів продукції, що випускається підприємством для зовнішнього ринку в режимі експорту.

Налагодження схеми управління прибутком дозволить правильно розподіляти прибуток для споживання та розвиток підприємства, його поточні коротко та середньотермінові зобов’язання.

Роботу виконано із використанням традиційних методів наукового дослідження, аналізу літератури, історичного досвіду підприємства та дій аналогічних суб’єктів господарювання у критичних ситуаціях, досвіду післявоєнного відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв І.В., Мороз А.С., Романів Є.М. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій. Навчальний посібник для ВНЗ. – Львів: Новий світ, - 2007 – 152 с.
2. Багров В.П., Багрова І.В. Економічний аналіз. Навчальний посібник. – К. : ЦУЛ, 2006. - 160 с.
3. Банк В.Р., Банк С.В, Тараскина А.В. Финансовый анализ. –М.: ТК Велби, Проспект, 2006. -344 с.
4. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. - К.: КНЕУ, 2007. − 592с.
5. Бланк И.А. Основи фінансового менеджмента.–К.:Ника-Центр, Єльга, 2005.- 385с.
6. Галицкая С.В. Финансовый менеджмент; Финансовый анализ; Финансы предприятий: учебное пособие. –М. : Эксмо, 2008. -650 с.
7. Герасименко Г.П., Маркарян Е.А. Фінансовий аналіз.– К.: «Пріор», 2007.– 452с.
8. Господарський Кодекс України: Офіціальний текст / Україна. Верховна Рада.- К.:Кондор, 2003.- 208 с.
9. Грищак М.Г. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навчальний посібник.- К.:КНЕУ,2005.- 228с.
10. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності “Облік і аудит”. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця –Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 680 с.
11. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. –К.: Знання, 2006. -592 с.
12. Коваленко М.А. Чесноков В.Л. Фінансовий словник. - Херсон: «Олді – плюс», 2009. – 382 с.
13. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності. – Х.:Фактор, 2005.- 156 с.
14. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навч. Посібник. –Х.: Фактор, 2007. -784 с.

15. Кузьменко Л.В., Кузьмін В.В., Шаповалова В.М. Фінансовий менеджмент. Навчальний посібник для економічних спеціальностей ВНЗ. – Херсон: Олди-плюс, 2007. – 256 с.
16. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. –К.: КНЕУ, 2005. -387 с.
17. Мних Е.В. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства:Навчальний посібник. – К.:Вища школа, 2005.-278с.
18. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Посібник для самостійного вивчення дисципліни – К.: КНЕУ, 2006. – 388с.
19. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник.- К.:Центр навчальної літератури, 2007.- 488 с.
20. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник.- К.:КНЕУ, 2006.- 480с.
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності, затверджений наказом МФУ від 31.03.99 р. №87 // Галицькі контракти.-1999. - №32. - С.8 - 15.